

KENNISTAFEL 8 december 2008

Kennisdeling over geweld in homo-lesbische relaties

Bij huiselijk geweld tussen partners denkt iedereen bijna vanzelfsprekend aan mannen en vrouwen. De preventie en aanpak van huiselijk geweld richt zich dan ook vrijwel altijd op heteroseksuele relaties. Huiselijk geweld komt echter evenveel voor in partnerrelaties tussen homo's en lesbo's. In hoeverre is deze groep bij de ketenpartners in Gelderland in beeld? Is de hulp voldoende toegankelijk en hebben hulpverleners de juiste kennis en vaardigheden om verborgen mechanismen te doorbreken die ertoe leiden dat het geweld in deze relaties niet of minder snel herkend wordt? Enzovoort wil met deze derde kennistafel de deelnemers graag meer informatie geven over de specifieke problematiek bij geweld in homo- en lesbische relaties, zodat we opnieuw een stap kunnen maken in de adequate aanpak en preventie van huiselijk geweld in Gelderland voor alle mensen die daarmee te maken hebben.

Gespreksleidster Febe Deug peilt om te beginnen in hoeverre deelnemers in hun beroepspraktijk geweld in homo- en lesbische¹ relaties tegenkomen? En in hoeverre is er verschil met geweld in heteroseksuele partnerrelaties? Die vraag roept uitspraken, maar meteen ook andere vragen op.

'Ik ben juist benieuwd of er verschil is en laat me graag informeren vanmiddag', antwoordt een projectleider.

Een andere deelnemer stelt dat, in de incidentele gevallen die zij in een andere werkring tegenkwam, het uitgangspunt precies hetzelfde is: het geweld moet stoppen. Zij ziet geen fundamenteel verschil. Een ander brengt in dat de aanpak wel min of meer hetzelfde is, maar dat het in het begin toch verwarring brengt in je eigen kijk op daders en slachtoffers. In de vrouwenopvang blijkt een lesbisch slachtoffer voor verwarring te zorgen onder bewoonsters. Dat een vrouw pleger kan zijn in plaats van slachtoffer 'klopt niet' met het beeld van de vrouwen.

Vanuit de daderhulpverlening komt de inbreng dat er geen specifiek aanbod is en geen expertise ontwikkeld is voor daders in een man-man / vrouw-vrouwrelatie. Dat zou wel eens de aanleiding kunnen zijn dat de daderhulpverlening deze groep slechts sporadisch ziet.

Partnergeweld m/m – v/v

Susanne Kers heeft onderzoek gedaan naar geweld in lesbische en homorelaties en heeft nu een eigen advies- en trainingspraktijk Taboe².

Om een beeld te geven van de problematiek laat zij twee volledige fragmenten zien van twee lesbische slachtoffers uit de documentaire *Tussen Macht en Onmacht*. Deze film over partnergeweld in lesbische rela-

ties is in 2007 op initiatief van COC Nijmegen gemaakt. Uit het fragment met 'Laura' komen vooral overeenkomsten naar voren met geweld in heteroseksuele relaties: haar ex hield haar tegen als ze wilde vertrekken. Ze hield (en houdt nog steeds) van haar ex en bleef hopen dat het op zou houden, maar dat was niet zo. Na een escalatie belt ze Slachtofferhulp en krijgt advies: empathisch en tegelijk duidelijk. Ze is in staat om de relatie te verbreken.

Uit het fragment van 'Jopie' komen punten naar voren die specifiek zijn voor een lesbische relatie. Zij is een vrouw met een stoere uitstraling, maar ze blijkt juist weinig zelfvertrouwen en gevoel van eigenwaarde te hebben. Ze heeft zich vastgebeten in deze relatie die een van haar eerste grote liefdes is. Na 2½ jaar is ze, na een escalatie, over haar toeren gevlucht. Voor 'Jopie' speelde dat ze onder geen beding met hangende pootjes naar haar ouders wilde, omdat die er tegen waren dat ze met een vrouw samenwoonde. Vrienden en kennissen reageerden niet, deden alsof er niets aan de hand was. 'Die stoere Jopie redt zich wel'.

Aard en omvang

De aard en omvang van partnergeweld in m/m en v/v-relaties is niet anders dan in m/v-relaties: het gaat om geestelijk, fysiek en seksueel geweld en het komt even vaak voor. Om te zien op welke manier het anders is, is het nodig om met een roze bril te kijken. Dat betekent ten eerste oog hebben voor de maatschappelijke positie van de doelgroep en reflecteren op de homovriendelijkheid van de eigen instelling of praktijk. En ten tweede vereist het kennis over de relatiedynamiek in m/m en v/v-relaties en de taboes als er sprake is van partnergeweld.

De omvang van de doelgroep is niet heel eenduidig. Tussen de 500.000 – 700.000 mensen benoemen hun seksuele identiteit als homo/lesbisch. Maar de groep mensen die ooit seks heeft gehad met iemand van de-

¹ In dit verslag wordt de terminologie aangehouden die deze middag het meest gebruikt werd. En holebi's, een informele term die ook biseksuelen benoemt. Correkter is het om de tegenwoordig veelgebruikte afkorting HLTB te gebruiken. Dit staat voor de doelgroep homo's, lesbo's, transgenders en biseksuelen.

zelfde sekse is meer dan een miljoen. Het aantal zal er dus tussenin liggen. Zo'n 20% van de lesbische vrouwen en 25% van de homomannen heeft frequent te maken met negatief gedrag: schelden, kwetsende of afwijzende opmerkingen. Die afwijzende omgeving maakt dat homomannen en nog iets meer lesbische vrouwen niet altijd open zijn over hun seksuele identiteit: tegen de 20% procent verzwijgt zijn of haar seksuele identiteit. Bij bi-seksuelen is dat aanzienlijk minder: het meest open zijn biseksuele vrouwen in hun vriendenkring (circa 70%) en het minst biseksuele mannen tegenover hun collega's (circa 25%).

Beeldvorming

Is homoseksualiteit (nog) een probleem dan? Discriminatie op grond van homoseksualiteit is verboden en in bijna alle opzichten is er wettelijk sprake van gelijke behandeling. Toch blijkt in de praktijk dat de tolerantie niet diep gaat. Men vindt homoseksualiteit prima, maar trouwen en kinderen adopteren wordt toch door een grote groep (resp. 22% en 34%) afgewezen. Mensen willen niet aangezien worden voor homo of lesbo. Een ander sprekend cijfer over de houding ten opzichte van homo's is de mate waarin mensen zich storen aan zoenen in het openbaar: als mannen elkaar zoenen wijst 42% van de mensen dat af, zoenende vrouwen vindt 31% storend. Zoenende hetero's zijn vele malen meer geaccepteerd, slechts 8% vindt dat onsmakelijk in het openbaar.

Het gaat niet zozeer om homodiscriminatie alswel om homo-negativiteit. De afkeuring is subtiel en impliciet, ingebed in maatschappelijke normen. Deze ballast nemen cliënten altijd met zich mee als ze de spreekkamer van een hulpverlener binnenkomen (àls ze al komen).

Verschillende factoren werpen een drempel op:

- de algemene beeldvorming dat huiselijk geweld een heteroseksueel probleem is (door de machtsverdeling in m/v-relaties, de traditie van de vrouwenopvang en de media-aandacht);
- het beeld dat vrouwen niet gewelddadig zijn, mannen geen slachtoffer kunnen zijn;
- de hulpverlening onderscheidt wel groepen zoals jong / oud, allochtoon / autochtoon, plegers / slachtoffers, maar niet hetero / homo, daar gaat het signaal vanuit dat de hulpverlening voor ongeveer iedereen is behalve voor holebi's;
- de homogemeenschap heeft de neiging om te werken aan imagoverbetering en aandacht voor partnergeweld is juist een vorm van vuile was buiten hangen;
- in het overheidsbeleid aangaande huiselijk geweld komen holebi's niet voor, in het homobeleid komt huiselijk geweld niet voor;
- het geweld wordt gebagatelliseerd omdat men denkt dat beide partners even sterk zijn, evenveel macht hebben en het idee heerst dat relaties van holebi's makkelijk

ker verbroken worden.

Homo-negativiteit kan in relaties een machtsmiddel zijn. Als iemand niet open is over haar of zijn leefstijl kan de partner dreigen dit openbaar te maken, dit geldt bijvoorbeeld ook in bi-culturele relaties waarin de een wel open is en de ander niet. En wie niet open is kan ook moeilijk naar de hulpverlening toe (hulpverlening is een soort tweede coming-out).

Seksueel geweld komt bij mannenrelaties vaker voor dan bij vrouwen. Bij vrouwen komt überhaupt de vraag op of je wel verkracht kunt worden door een vrouw. Mannen 'willen altijd wel seks' en 'dus' kan er ook geen sprake zijn van verkrachting. Slachtoffers zullen het dan ook eerder hebben over gedwongen seks.

Probleemgebieden

Lesbische relaties kennen twee specifieke probleemgebieden.

Ten eerste kennen veel vrouwenrelaties een spanningsveld tussen autonomie en afhankelijkheid. Vrouwen neigen, vanuit hun socialisatie, meer naar symbiose en laten de grenzen van hun eigen identiteit vervagen. Als er geweld in het spel is, is dit de belangrijkste thematiek. Vaak komt een sterk koesterende partner (gevoed door verlatingsangst) samen met een partner die vanuit een behoefte aan intimiteit in de relatie stapt. Het koesterende gedrag verwordt tot controlerend en gewelddadig: dit patroon komt veel voor.

Een tweede probleem is dat een lesbische pleger meestal geen enkel inzicht heeft in haar rol als dader en zich juist overtuigend weet te presenteren als een slachtoffer, heel subtiel en dwingend. Pas na veel doorvragen komt naar boven dat het geweld in de relatie te maken heeft met de autonomie van het slachtoffer. Dat ervaart de pleger als dermate kwetsend, dat zij zich zelf slachtoffer voelt.

Een pleger heeft ook affiniteit met de slachtofferrol (bijvoorbeeld door mishandeling in de jeugd) en dat gedeelte mag best een plek krijgen in de hulpverlening. Maar het is belangrijk dat ook de daderrol aan het licht komt, want de recidive is vooral onder lesbische plegers heel hoog. Vrouwelijke plegers beginnen met steeds weer dezelfde intensiteit aan een nieuwe relatie die hetzelfde verloop heeft.

In heteroseksuele relaties is naar schatting 20% van de plegers vrouw. Relatief gezien komt geweld binnen lesbische relaties even veel voor en dat is toch eigenlijk vreemd, je zou verwachten dat het percentage gewelddadige lesbische relaties juist aanzienlijk lager zou uitvallen. Susanne Kers heeft er geen verklaring voor. Vanuit de zaal komt de aanvulling dat het te beperkt is om alleen naar sekse te kijken. Het gaat niet alleen om het geslacht maar ook om gender: 'vrouwelijkheid' krijgt in een heteroseksuele relatie een andere invulling en

betekenis dan in een lesbische relatie.

Het lijkt misschien vanzelfsprekend dat geweld in relaties bespreekbaar is, maar de mannen en vooral de vrouwen die Susanne Kers voor haar onderzoek heeft gesproken, durfden het geweld toen ze in relatietherapie waren niet aan te roeren en er werd door de therapeut ook niet naar gevraagd.

Een positief voorbeeld is de fotocampagne tegen huishoudelijk geweld (die ook gebruikt is in Gelderland). Een van de foto's toont een mannenstel.

Reacties

Een van de reacties na deze inleiding komt van een deelnemer die zich afvraagt of de verdieping van de problematiek niet als keerzijde kan hebben dat hulpverleners bang zijn dat ze er niet genoeg van afweten en daardoor handelingsverlegen worden. Als de aard van het geweld in grote lijnen hetzelfde is, maak je het hiermee niet onnodig complex?

De vraag in hoeverre het geweld hetzelfde of anders is, is misschien een verkeerde: een klap is een klap, maar er zijn hoe dan ook contextspecifieke factoren. Het is belangrijk dat hulpverleners zich daardoor niet laten ontmoedigen of verlammen.

En een van die specifieke factoren, benadrukt Susanne Kers nogmaals, is het herkennen van de pleger, omdat zij klinkt als een heteroseksueel slachtoffer.

En, vult een deelnemer aan, de kijk op heterogeweld is steeds genuanceerder en dat verbetert het hulpverleningsaanbod. Dat geldt hier ook voor. Benoemen is

zinnig zolang geweld nog niet wordt opgevat als een algemeen probleem dat specifiek zou zijn voor homo relaties.

Uit de therapiepraktijk

Marcel Holtslag heeft een therapiepraktijk voor homo- en biseksuele mannen. Ook al is hij, als 'roze hulpverlener', laagdrempeliger, zijn ervaring is dat homoparen nooit binnenkomen met een vraag om hulp bij partnergeweld. Als dat speelt wordt het niet benoemd.

Casus

'Hans en Ron' komen speciaal vanwege de homospecifieke hulpverlening uit hun woonplaats in Gelderland naar Amsterdam. Zij omschrijven hun probleem als een conflict over de mate van vrijheid in hun relatie: Ron wil een monogame relatie, Hans wil een open relatie en de vrijheid hebben om eens in de twee weken naar een sm-club te gaan. Pas in tweede instantie blijkt dat er ook sprake is van geweld. Niet door er expliciet naar te vragen, maar door te verdiepen hoe de boosheid en negativiteit zich uit, die een van beiden van zichzelf benoemt. De boosheid van de een wordt vaak gevoed door de ander en in die zin is het ook echt een relatieprobleem. Als hulpverlener moet je buiten de stigmatisering van pleger blijven.

In homorelaties is 'knokken', vanuit de socialisatie, niet ongebruikelijk. Een incidentele tik kan aanvaardbaar zijn, binnen de grenzen van de partners. Het geweld is een taboe-onderwerp en wordt, tevens vanuit die socialisatie, gebagatelliseerd. Mannen zijn geen slachtoffer en komen dus ook niet met die hulpvraag naar een therapeut en een pleger komt evenmin, want dat is niet iets waar iemand voor uitkomt. De hulpvraag zal dus altijd anders geformuleerd worden.

Als geweld in een relatie structureel is, zie je dat het niet gaat om een machtsverschil, zoals tussen man en vrouw, maar om een sterke wederzijdse afhankelijkheid; ze kunnen niet met elkaar en niet zonder elkaar. Hans en Rob waren nog extra afhankelijk van elkaar omdat ze collega's waren. Je ziet dit ook in relaties tussen een oudere man, die een jonge buitenlandse vriend heeft (het belang van de oudere bij de seks en soms zorg, van de jongere een paspoort of geld).

In de casus van Hans en Ron heeft Marcel voorop gesteld dat het geweld moest stoppen, voordat hij verder kon met de therapie. De eerste stap was dus het instellen van een time-out als het tot geweld dreigde te komen. Ook een time-out kan trouwens een onderdeel worden van de machtsstrijd. Het is belangrijk om na een time-out ook weer het contact te herstellen.

Boosheid is vaak het topje, waar een ijsberg van andere emoties onder zit: onder elk verwijt zit vaak een verlangen. In deze casus was het belangrijk dat de partners

leerden om in ik-boodschappen te verwoorden wèlk verlangen achter de boosheid schuilging.

Specifieker voor een homorelatie is het uitpluizen hoe de coming-out is geweest (hoe reageerden de ouders, hoe was de positie in het gezin) en de coming-in (het deel worden van de gay-gemeenschap). Het verlangen van Hans naar zijn, zoals hij het noemde SM-hobbyavondjes, was eigenlijk een verlangen naar een coming-in; een fase die hij had overgeslagen.

Stappen in hulpverlening casus 1:

1. Time-outprogramma
2. Circulair probleem
3. Interdependentie
4. IJsbergtechniek
5. Ik-boodschappen
6. Sociaal-seksueel genogram
7. Intiem onderhandelen

De tweede casus behandelt Marcel kort. Het gaat om de jongen Najib. Toen zijn broer lucht kreeg van zijn homo-seksuele gevoelens heeft hij hem het huis uit geslagen. De jongen krijgt wel steun van zijn zus en woont weer bij zijn ouders. Hij is echter nog steeds heel angstig.

In deze casus heeft Marcel de EMDR-methodiek aangewend. (Eye Movement Desensitization and Reprocessing). Een therapievorm die helpt om een traumatische herinnering beter te verwerken.

Vragen en discussie

Vooral de eerste casus roept vragen op. De eerste vijf stappen zijn herkenbaar, maar zijn stap zes en zeven ook nodig voor de geweldsproblematiek of gaat het dan alleen nog om het relatieprobleem waarmee dit stel binnenkwam?

Stap een is alleen nodig om het geweld te stoppen, licht Marcel toe, stap zes en zeven zijn belangrijk om de oorzaak tot op de bodem uit te zoeken en de angel uit de boosheid te halen.

Een deelnemer uit de daderhulpverlening vult aan dat relatietherapie niet alleen belangrijk is voor de bestaande relatie, maar ook voor eventuele volgende relaties, anders herhaalt het geweld zich van voren af aan.

Dat deze mannen juist voor een 'roze hulpverlener' kozen had te maken met het verlangen van de een naar een open relatie. Veel mannen kiezen voor zo'n relatie, terwijl het in heterorelaties taboe dan wel ongebruikelijk is.

Marcel vindt ook dat je als hulpverlener best op je eigen deskundigheid mag vertrouwen en een homo of lesbo niet meteen moet doorverwijzen naar een roze hulpverlener of de Schorerstichting.

In de tweede casus wordt herkend hoe onbespreekbaar homoseksualiteit voor allochtone jongens kan zijn. En, voegt een deelnemer toe, in de hulpverlening aan al-

lochtone cliënten kom je als hulpverlener ook je eigen vooroordelen en taboes tegen, dat maakt het best ingewikkeld.

Afsluiting

Het is zaak om door te denken over de informatie van deze middag: kun je als hulpverlener de signalen goed duiden? Hoe ziet het hulpverleningsaanbod van jouw organisatie eruit?

Een andere kwestie is hoe we deze informatie kunnen laten landen en verder brengen.

In de voorbereiding van deze kennistafel bleek dat de beschikbare informatie verstopt zit. Zoek je op de databank van roze hulpverleners dan is geweld geen trefwoord, op sites over huiselijk geweld zijn holebi's geen doelgroep.

Verskillende opmerkingen van deelnemers maken duidelijk dat het taboe groter is dan je denkt: homoseksualiteit mag er zijn maar niet gezien worden. Hulpverleners voelen schroom, mannelijke hulpverleners (hetero) voelen zich niet per se op hun gemak met een homo-seksuele cliënt. Ook bij de vrouwenopvang blijkt dat het nog niet eens eenvoudig is om in kaart te brengen wat er aan expertise in huis is en wat ontbreekt, vooral over dat laatste praten hulpverleners niet graag. Er is behoefte aan expertiseopbouw wat homovriendelijkheid van een organisatie eigenlijk inhoudt.

Naar jezelf kijken is een essentieel onderdeel als het om deskundigheidsbevordering gaat. En het is een valkuil om te denken dat die attentie er automatisch is als je zelf tot de homo-lesbische doelgroep behoort. Ondanks de aanwezigheid van lesbische hulpverleensters is in de vrouwenopvang pas de laatste jaren aandacht voor geweld in lesbische relaties.

Het is goed om te onderkennen dat gebrek aan aandacht op meerder niveaus speelt: in de dominerende maatschappelijke normen, bij hulpverleningsorganisaties (samenwerkingspartners) die niet blij zijn met het onderwerp, op individueel niveau en niet te vergeten bij de homobeweging zelf: het COC heeft hier ook een rol in.

Enzovoort heeft ook even gearzeld of dit thema genoeg belangstellenden zou trekken en het aantal deelnemers is lager dan andere keren. Maar als je je daar op voorhand door laat beperken, krijg je het nooit op de agenda.

Het minste wat we nu kunnen doen is het verslag van deze bijeenkomst breder dan anders te verspreiden. Ook zal het verslag op de website van Enzovoort (m.i.v. december 2009 www.elanexpertise.nl)